

to elicit marginal indications between natural and anthropogenic factors. The data based on research of such river as the Stugna show an extremely high degradation of the nature landscapes.

Key words: coastal zone, small rivers's ecological system, the Stugna, native and cvizenative landscapes, ecotones, anthropogenic load, revitalization.

УДК 711.2:711.4.01

Дюжев С. А.

Інститут архітектурного менеджменту, м.Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГІДРОГРАФІЧНОЇ МЕРЕЖІ МІСТА ЯК СКЛАДОВОЇ ЙОГО ЛАНДШАФТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ (на прикладі питань перетворення русла р.Почайна у м.Києві)

Анотація: розглянуто особливості вирішення проблемних питань перетворення та збереження гідрографічної мережі міста як складової його ландшафтної інфраструктури, що опосередкує (як міське середовище) динаміку та взаємодію міських (ландшафтних) процесів. Наведено результати систематизації феноменологічних ефектів (проявів) процесо-середовищних взаємодій компонентів міського ландшафту із визначенням сполучної композиційної ролі цезур – мембранних швів (русел) стосовно трансформації та оновлення ландшафтного цілого (міста-ландшафта).

Ключові слова: гідрографія, ландшафтна інфраструктура, міський ландшафт, процесо-середовищні взаємодії, ефекти ресурсовикористання і ресурсообігу.

Те, що гідрографічна мережа Києва (водойми й водотоки) перебуває у стадії деградації не потребує нині додаткових доказів. Це стосується як р.Дніпро, так й більшості малих річок та струмків міста і, відповідно, прилягаючих до них територій [1]. Зменшення якості міського середовища, погіршення його екологічного стану обумовлено довготривалим зневаженням влади до природного комплексу (умов життєдіяльності) міста, допущенням нецільового використання і хаотичної забудови (з порушенням планувальних рішень діючого Генерального плану м.Києва), а також фундаментальним нерозумінням процесо-середовищної сутності феномену міста, засад планувального управління дійсністю розселення. Практика проектування надає приклади, що підтверджують правоту наведеного висновку (ситуації навколо Биківнянського лісу, Дніпровських островів та обох берегів р.Дніпро,

оз.Качине, р.Либідь, р.Сирець, ур.Бичок, ур.Теремки та інших природних об'єктів міста).

Розглянемо, можливо не самий масштабніший, але досить наглядний (з пошуком цивілізаційного вирішення) приклад детального плану території (ДПТ) в межах вул. Вербова, Куренівська, Богатирська, просп. Московський (нині – С. Бандери), вул. Набережно-Рибальська, залізнична колія в Оболонському районі м.Києва (розробник ТОВ "Терра Проджект", 2016 р.). Фокусом активної уваги тут є фрагмент (водно-зелений коридор) русла літописної р. Почайна (об'єкт Водного фонду), що впадає зараз у затоку р. Дніпро Вовковата. Витоком р. Почайна є нинішнє оз. Редьчине (Міністерське), а після будівництва житлового масиву Оболонь на намивному ґрунті її русло було трансформовано у мережу озер Опечень, які пов'язані одне з одним колекторами (Мінське, Лугове, Богатирське, Кирилівське, Йорданське). Лише остання ділянка р.Почайна на південь від проспекту С.Бандери до її гирла (затока Вовковата) має близький до природного характер та підтримує значну озеленену територію навколо оз. Вовковате.

В межах ДПТ розташовані об'єкти переважно виробничого, транспортного, ділового і торговельно-розважального призначення. На перспективу передбачається домінування громадської забудови до об'єктів якої тяжіють значні транспортні потоки й, перш за все, по просп. С. Бандери. Складність транспортної проблеми обумовлена й відставанням будівництва продовження Великої кільцевої дороги в північній частині Києва і Подільського мостового переходу. Логічною є пропозиція ДПТ щодо продовження з реконструкцією вул. Вербової з виходом на вул. Набережно-Рибальську. Але її трасування було запропоновано здійснити без урахування питання збереження наявного природного ландшафту та місцевої гідрографії (озеленої території русла р. Почайна та озера-затоки Вовковата з діючою прибережно-захистною смугою), а крім того нова ділянка вул. Вербової дублювалася ще однією проектованою вулицею на північ від озеленої території природного комплексу русла р. Почайна. Аргументація стосовно того, що подібні (подвійні) напрями трасування з виходом на вул. Набережно-Рибальську (дорога з неперервним рухом відповідно до рішень Генерального плану м. Києва) зменшити транспортний потік по просп. С. Бандери на 15% не є обґрунтованою – вул. Вербова виконує в усіх версіях перш за все розподільчу роль стосовно під'їздів до об'єктів масового тяжіння населення, а перехрещення з вул. Набережно-Рибальською потребує як мінімум світлофорного регулювання руху (для обох поворотів). Таку роль може виконувати вул.Вербова за умови її продовження по вище згаданій проектованій ділянці нової вулиці з виходом на вул. Набережно-Рибальську з

правим поворотом до центру міста у комплексі з поперечними проїздами до просп. С. Бандери. А з завершенням будівництва Подільського мостового переходу ця схема трасування буде оптимальною й на подальшу перспективу. При цьому створюються можливості збереження та облаштування водно-зеленої смуги русла р. Почайна для її рекреаційного використання. Необхідність саме такого рішення вимагали й громадські активисти (на чолі з ініціаторкою руху "Почайна" Аннабеллою Моріною) – представники нового міського соціуму, що й було зафіксовано у остаточному варіанті проектних рішень даного ДПТ.

Розглянутий епізод сучасної вітчизняної проектної практики відображає загальноцивілізаційний тренд у сфері містобудування. Так в "Стратегічному плані регіону, що придатний для життя" для Великого Ванкувера опорне поняття "якість життя" акцентує на можливості мешканців повністю використовувати переваги ландшафтної інфраструктури для працевлаштування, побуту, відпочинку [2, с. 59]. Нерівноцінна доступність інфраструктури для мешканців була інтерпретована як вираз соціальної нерівності, а можливість громадян брати участь у прийнятті планувальних рішень – покладена в основу життєздатності міста й його стійкості. У планувальному сенсі це створення "дружелюбних" місць (human friendly), із яких повинне складатися все місто, що досягається шляхом забезпечення сприятливих умов для еволюційних змін середовища, але із завданими характеристиками. "Висока якість життя у місті можлива лише тоді, коли для досягнення однієї з її складових інші не приносяться у жертву" [2, с. 60].

Розглянуті приклади актуальних проектних розробок дозволяють ще раз звернути увагу на зміст того, що традиційно іменується (використовується як термін) "планувальна структура" міста (фізичний каркас його побудови замість складової логос-системного механізму його втілення). Фактично цей зміст є аспектом стосовно повного змісту поняття "ландшафтна інфраструктура" – середовищної сторони процесо-середовищного феномену (ареалу) розселення, що виконує регулюючу та стабілізуючу роль стосовно формовтілення цього феномену і складається із елементів природних (у т.ч. гідрографічної), техногенних (у т.ч. інженерно-транспортних) і соціумальних (у т.ч. соціо-демографічних діяльних патернів-зразків) територіальних мереж (каркасів і тканин "меліоративних" трансформацій). Такі мережі забезпечують та опосередковують (відображають) фізичну підоснову здійснення метафізичних тригер-схем втілення двох класів – цезур і дестинацій (ключових складових планувальної композиції ландшафтного цілого дійсності розселення) стосовно забезпечення процесів відтворення та оновлення феноменів розселення (зшивання тканин міського середовища за допомогою мембранних швів-русел

з'єднання), активізації та регуляції процесів формування, функціонування і розвитку, перерозподілу та оптимізації (дренажу) потоків відповідних ресурсів (просторових, часових, субстанціональних), а також вибіркової активності (модуляції) життєдіяльності населення у сферах труда, побуту та рекреації [3].

Чим більш інфраструктурних можливостей для побудови соціальних зв'язків, тим швидше та легше вони виникають, а відчуття щастя там, де (за Ч. Монтгомері) міцні та тривалі соціальні зв'язки (й можна додати – економічні, екологічні і планувальні). Ландшафтна інфраструктура є сполучною ланкою у взаємодії базових процесів розселення та прояву ефектів (транс)формації середовища розселення у відповідності до зміни циклів його оновлювання та налагодження (reclaiming). Адекватна систематизація згаданих ефектів (можливий варіант якої наведено нижче) демонструє роль ландшафтної інфраструктури у прийнятті на себе, розподілу та гармонізації природних (у т.ч. біогенних), техногенних і антропогенних навантажень на макрокомпоненти міського середовища, а також засади ресурсоефективності міських процесів. Упізнавальні вулиці і площі (та їхня жвавість), доміанти різноманітної забудови (ансамблі, силуети), акцентний природний комплекс (рельєф, гідрографія, рослинний покрив, мікроклімат), стереотипи і домінації поведінки населення (соціумальні практики-патерни стосовно контролю, перетворення моніторингу умов життєдіяльності) – коли усі вони досягають когерентних станів (феноменологічних характеристик) процесо-середовищних гармонічних взаємодій то утворюють культурно-історичну (цивілізаційну) основу топоформної ідентичності (у т.ч. бренду) міста, поселення, регіону (іменованого ареалу розселення). Це й є субстратною серцевиною (об'єктом і метою) планувального управління і мотивом удосконалення методології прийняття проектних містобудівних рішень.

Коли місто розуміється як гетерогенний міський ландшафт (місто-ландшафт) [4, с. 9-11, 30-33; 5; 6; 7, с. 155-158; 8], що є ареною (ареалом) існування та взаємодії природних, техногенних і соціумальних сил (макрокомпонентів і базових процесів розселення) у постійно-перемінних режимах цілеспрямованого (симфонічно-інструктивного) узгодження, (авто) трансформаційні технології повинні оперувати визначеними композиційними інструментами гармонії, логіки і граматики втілення культурних форм різних складових ярусів їхньої трансцендентної активності. Тому аналіз і діагностика (оцінка) стану та цінності атрибутів міського ландшафту (та його ландшафтної інфраструктури) – будова, функції, властивості, зміни, визначення цілей і прогнозування напрямків їх трансформації базуються на теоретичних планувальних розрізненнях (містобудівних категоріях) логос-системного механізму розселення (моделі

метаформи): структура, генезис, організація, композиція, кожне з яких має просторову, функціональну і латентну складові (що у сукупності забезпечують планувальний синтез).

Теоретико-методологічна артикуляція проблеми ефективного вирішення завдань гармонічної трансформації ландшафтної інфраструктури в умовах динамічних змін процесів розселення передбачає відповідну систематизацію ефектів (явищ) ресурсовикористання та ресурсообігу (простору, часу, субстанції, мови) у взаємодіях чотирьох базових міських (ландшафтних) процесів, що визначають сукупність мір гармонізації та нормування параметрів складових міського середовища (ландшафтної інфраструктури), із залученням онтологічних розрізень модифікованої моделі Ретеюма-Стецюк, й яка може бути розгорнута наступним чином.

Соціальні взаємодії процесів формування, що мають зовнішньо направлені просторові ефекти (перетворення простору): визначаються масштаби і тип трансформації просторового районування та пролонгації просторового армування ландшафтного цілого (фактори ситуації). Соціальні взаємодії процесів формування, що мають із зовні направлені просторові ефекти (підживлення простору): визначаються масштаби і тип просторового зонування та інтенсифікації просторового армування ландшафтного цілого (фактори ситуації). Цезури-регулятиви соціальних взаємодій характеризують просторові межі-шлюзи сумісності сценаріїв розгортання прообразів формування (соціальну значущість) міського процесо-середовища та його фрагментів.

Економічні взаємодії процесів функціонування, що мають внутрішньонаправлені функціональні ефекти (поглинання часу): визначаються масштаби і тип трансформації функціонального зонування та інтенсифікації темпорального армування ландшафтного цілого (фактори існування). Економічні взаємодії процесів функціонування, що мають зовнішньонаправлені функціональні ефекти (поповнення часу): визначаються масштаби і тип трансформації функціонального районування та пролонгації темпорального армування ландшафтного цілого (фактори існування). Цезури-регулятиви економічних взаємодій характеризують часові інтервали синхронізації оцінок розгортання потенціалів функціонування (економічну значущість) міського процесо-середовища та його фрагментів.

Екологічні взаємодії процесів розвитку, що мають зовнішньонаправлені субстанціональні ефекти (пропускання субстанції-речовини): визначаються масштаби і тип трансформації якісного (фізичного) районування та пролонгації інфраструктурного армування ландшафтного цілого (фактори відповідності). Екологічні взаємодії процесів розвитку, що мають із зовні направлені

субстанціональні ефекти (перекачування субстанції-речовини): визначаються масштабами і типом якісного (фізичного) зонування та інтенсифікації інфраструктурного армування ландшафтного цілого (фактори відповідності). Цезури-регулятиви екологічних взаємодій характеризують матеріальні (субстратні) шви-мембрани декодування алгоритмів розгортання програм розвитку (екологічну значущість) міського процесо-середовища та його фрагментів.

Планувальні взаємодії процесів відтворення, що мають регулятивно-засадчі семіотичні ефекти формації (породження/проникнення мови феноменів розселення): визначаються масштаби і діапазони кондиційності, межі та умови застосування варіантів (стратегій) становлення та регулювання (їхніх правил, нормалей, моделей планувальної консолідації та коригування), а також типостворюючі характеристики ландшафтного цілого (фактори цілі). Планувальні взаємодії циркуляційно-обмінних процесів відтворення, що мають регулятивно-створюючі семіотичні ефекти трансформації (подання/подачі мови/мовлення речей): визначаються масштаби, типізація і діапазони оптимальних значень регулятивних параметрів запуску, розгортання, моніторингу і перетворення стратегій планувальної констеляції (армування, зонування, районування культурного топоформного втілення) ландшафтного цілого (фактори цілі). Цезури-регулятори планувальних взаємодій характеризують мовні (семіотичні) сигнали (фермати) коригування (зашнурування) роботи конфігуратора відтворення (планувальну значущість) міського процесо-середовища та його фрагментів. Є носіями і (ре)трансляторами інтегро-диференціальних ефектів цілеспрямованого звершення ландшафтних ареалів розселення.

Вочевидь, проблема перетворення та збереження гідрографічної мережі міста та регіону може бути вирішена лише у рамках системно-планувальних містобудівних розробок ландшафтно-інфраструктури (як її складова) на базі креативно-рекурсивної концепції розселення та уявлень стосовно процесо-середовищної сутності міста-ландшафту.

Література

1. Вишневський В.І. Антропогенний вплив на Дніпро в межах Києва / В.І.Вишневський // Київський географічний щорічник. – К.: ВГЛ "Обрії", 2004. – Вип.3. – С.75–99.
2. Глазычев В. Между регионом и городом / В.Глазычев // Grado. Журнал о градостроительстве и архитектуре. – 2011. – №1 (январь-февраль). – С.55–75.
3. Дюжев С.А. Системний композиційний механізм гармонічного сполучення частин цілого ландшафтних феноменів дійсності розселення (дестинації, цезури, цілісні агрегати-

морфофрагменти) / С. А. Дюжев // Містобудування та територіальне планування. – К.: КНУБА, 2014. – Вип. 53. – С. 134 – 153.

4. Горохов В.А. Зеленая природа города: Учеб. пособие для вузов / В. А. Горохов [Изд. 3-е, доп. и перераб. В 2-х томах. Том I]. – М.: Архитектура–С, 2012. – 528 с.

5. Дюжев С.А. Исторична забудова міста чи історичний міський ландшафт (місто-ландшафт і технологічні аспекти його містобудівного планування) / С. А. Дюжев // Сучасні проблеми архітектори та містобудування. – К.: КНУБА, 2015. – Вип. 41. – С. 74 – 80.

6. Вязовская А. Город как ландшафт / А. Вязовская // АСС. – 2011. – С. 88 – 91.

7. Панченко Т. Ф. Ландшафтно-рекреаційне планування природно-заповідних територій / Т. Ф. Панченко. – К.: Логос, 2015. – 176 с.

8. European landscape convention (Florence, 20.X.2000) // Экологическая экспертиза. Т. 1. Градостроительная документация. Сборник законодательных и нормативных документов [В. А. Гутников, В.Н.Седых]. – М.: ЗАО "Энергосервис", 2005. – С. 332 – 334.

Аннотация

Рассмотрены особенности решения проблемных вопросов преобразования и сохранения гидрографической сети города как составляющей его ландшафтной инфраструктуры, которая опосредует (как городская среда) динамику и взаимодействие городских (ландшафтных) процессов. Приведены результаты систематизации феноменологических эффектов (проявлений) процессо-средовых взаимодействий компонентов городского ландшафта с определением связующей композиционной роли цезур – мембранных швов (русел) в трансформации и обновлении ландшафтного целого (города-ландшафта).

Ключевые слова: гидрография, ландшафтная инфраструктура, городской ландшафт, процессо-средовые взаимодействия, эффекты ресурсопользования и ресурсообращения.

Abstract

The peculiarities of solution for problem issues of modification and conservation of hydrographic urban network as a constituent of its landscape infrastructure which mediates (as urban environment) dynamics and interaction of urban (landscape) processes were examined. The results of systematization of phenomenological effects (manifestations) of process-environmental interactions of the components of urban landscape with the determination of aggregative compositional role of ceasure – membranous seams (channels) in the transformation and renewal of landscape whole (city-landscape) were given.

Key words: hydrography, landscape infrastructure, urban landscape, process-environmental interactions, effects of resource-using and resource-circulation.